

Miljødirektoratet

Saksbehandler:
Kiti Gjerstad
Epost:
kiti.gjerstad@forbrukerradet.no

Vår dato:
09.01.2020

Vår referanse:
19/19931 - 2

Deres dato:

Deres referanse:

Forbrukerrådets innspill til regjeringens handlingsplan for en giftfri hverdag

Forbrukerrådet takker for invitasjon til vel gjennomført innspillsmøte 6. desember 2019 om handlingsplanen for en giftfri hverdag. På møtet inviterte Miljødirektoratet deltakerne til å komme med skriftlige innspill til dette arbeidet. Her følger Forbrukerrådets vurderinger og anbefalinger til hvordan denne handlingsplanen bør utformes.

Høringsinnspillet sendes til postmottak@miljodir.no

Forbrukerrådets hovedpunkter kan oppsummeres slik:

- Det må være en samsvar mellom målsetningen og ambisjoner satt under denne handlingsplanen, og ressurser som blir tildelt til kjemikalieforvaltning. Den samlede ressursituasjonen til norsk kjemikalieforvaltning, helse- og miljøovervåkning, samt oppfølging av gjeldende regelverk på dette området må stå i forhold til oppgavene som skal løses.
- Norge bør arbeide for at fremtidige reguleringsprosesser i større grad gjelder relevante stoffgrupper istedenfor enkeltstoffer. Norge bør også aktivt jobbe for at utfasing av stoffer med spesielt store helse- og miljøskadelige effekter skjer raskere.
- Det bør skje et taktskifte i norsk kjemikaliearbeid, for å sikre minst mulig spredning av og eksponering for miljø- og helseskadelige stoffer.
- Forbrukere har ikke tilgang til god nok informasjon om kjemikalier i hverdagsprodukter. Informasjon bør være lett tilgjengelig og samlet på et nettsted, og nye digitale løsninger bør utredes. Informasjon til forbrukerne om risiko og skadelige stoffer er et myndighetsansvar.
- Sirkulærøkonomien må ikke bli et hinder for økt utfasing og destruksjon av miljøgifter. I tilfeller hvor det oppstår et motsetningsforhold mellom forsvarlig utfasing eller destruksjon av skadelige stoffer og ønsket om økt ressursutnyttelse, må førstnevnte veie tyngst.

Norsk kjemikalieforvaltning og virkemiddelapparat for kontroll med skadelige stoffer må styrkes

Forbrukerrådet mener det er helt avgjørende at norske myndigheter erkjenner at den samlede ressursituasjonen til norsk kjemikalieforvaltning, helse- og miljøovervåkning, samt oppfølging av gjeldende regelverk på dette området ikke står i forhold til oppgavene som behøver å løses. Vi ser med økende bekymring på gapet mellom offentlige ressurser som settes av til dette arbeidet og utfordringenes faktiske størrelse og alvor.

Forbrukerrådet ser også med bekymring på nedbemanningen av det toksikologiske fagmiljøet hos Folkehelseinstituttet og den mer krevende finansieringssituasjonen for viktige forskningsprosjekter som truer rekrutteringen til faget som har funnet sted siden regjeringens forrige miljøgiftstrategi ble lagt frem. Det samme gjelder miljøkrimenheten til Økokrim som grunnet manglende ressurser gjennom mange år ikke har kunnet forfølge viktige miljøkriminelle straffesaker som politidistriktene selv mangler spesialkompetanse til å etterforske.

Forbrukerrådet viser for øvrig til arbeidet som pågår med en kommende stortingsmelding om miljøkriminalitet og anbefaler at handlingsplanen ses i sammenheng med forventet innhold i denne meldingen.

Forbrukerrådet mener at ressursene til innsats på alle disse områdene må styrkes i kommende periode om man skal kunne løse utfordringene som handlingsplanen tar for seg på en akseptabel måte.

Vi bør regulere stoffgrupper, ikke enkeltstoffer, og utfasing av stoffer med spesielt store helse- og miljøskadelige effekter må skje raskere

Kjemikalier merket som helse- eller miljøskadelige utgjorde 62 % av det samlede kjemikalieforbruket i EU i 2016 ifølge Eurostat. 35 % av disse kjemikaliemengdene var også klassifisert som miljøskadelige. Det er store forskjeller mellom ulike kjemikalier i denne gruppen med tanke på faktisk skadepotensial, og et hovedmål for kjemikalieforvaltningen må være å identifisere stoffene med størst skadepotensial med tanke på utfasing. Selv om en del stoffer med spesielt stort skadepotensial allerede er forbudt eller regulert i forhold til bruk, er det fortsatt alt for mange stoffer som mangler tilsvarende regulering. Forbrukerrådet er spesielt bekymret for de mange stoffene med kjente hormonforstyrrende effekter som foreløpig har unndratt seg nødvendig regulering.

Selv om Europa har kommet langt i dette arbeidet, sammenlignet med andre land, innebærer også europeisk **saksbehandling frem til utfasing eller annen regulering av stoffer som fortjener dette alt for lang tid.**

Det er også et **problem at reguleringsbeslutningene i for stor grad gjelder enkeltstoffer** i tilfeller hvor det er godt dokumentert at tilsvarende skadepotensial også finnes for mange andre stoffer i samme stoffgruppe. Denne situasjonen innebærer dessverre alt for ofte at stoffer som forbyr raskt erstattes av nye uregulerte stoffer med svært lik kjemisk struktur, virkemåte og skadepotensiale. **Forbrukerrådet mener derfor at Norge bør arbeide for at fremtidige reguleringsprosesser i større grad gjelder relevante stoffgrupper.**

Norske forbrukere har ikke tilstrekkelig beskyttelse mot eksponering for skadelige stoffer

Forbrukerrådet ser med bekymring på det høye antall stoffer med dokumenterte skadelige egenskaper som er påvist i undersøkelser vi har gjennomført de siste årene¹, og mener at det **bør skje et taktskifte i det**

¹ Forbrukerrådet gjennomfører jevnlig egne undersøkelser i Norge og felles undersøkelser med våre søsterorganisasjoner i andre europeiske land av ulike produktgrupper med tanke på innhold av helse- og miljøskadelige stoffer. Siden regjeringens forrige

norske kjemikaliearbeid for å få ned mengder av skadelige stoffer i hverdagsprodukter. Selv om konsentrasjonene av enkeltstoffer som er påvist i disse undersøkelsene gjennomgående er lave, kommer eksponeringen fra disse enkeltproduktene i tillegg til tilsvarende små doser som fra utallige andre produkter og materialer som norske forbrukere er i daglig kontakt med. **Spesielt bekymringsfullt er situasjonen for barn som har lavere kroppsmasse, større følsomhet og mer uforutsigbar opptreden i forhold til mange produkter.** MOBA-undersøkelsen har eksempelvis vist at norske barn har høyere nivåer av skadelige miljøgifter som eksempelvis perfluorerte stoffer enn barn i mange andre europeiske land uten at vi foreløpig er i stand til å forklare hvilke årsaker dette har.

Legislative prosesser er i gang i EU for å for eksempel fornye lovgivningen rundt kjemikalier i matkontaktmaterialer. Prosesser er også i gang som forhåpentligvis leder til strengere reguleringen av hormonforstyrrende stoffer. Begge prosesser bør følges opp aktivt, og Norge bør fortsette å legge press for et mer ambisiøst regelverk.

Introduksjon av stadig nye kjemiske stoffer på verdensmarkedet gjør at Forbrukerrådet også ser et behov for å **ta i bruk hypoteseфри miljøscreening i miljøovervåkingen** som muliggjør detektering av nye stoffer som man ikke har påvist i tidligere undersøkelser i større grad enn hva som så langt er gjort.

Forbrukerinformasjon om helse- og miljøskadelige stoffer i produkter må bli bedre

Forbrukerrådet mener at det i dag er vanskelig for norske forbrukere å få god nok informasjon for å vurdere helse- og miljørisiko forbundet med innhold av skadelige stoffer som finnes i ulike produkter på det norske markedet. Ideelt sett hadde Forbrukerrådet ønsket seg en obligatorisk merkeordning som krever at alle produkter som inneholder skadelige stoffer over et gitt nivå må opplyse om dette som en del av sin produktinformasjon. En slik ordning ser det imidlertid ut til å være krevende å få på plass innenfor de juridiske rammene som finnes i EU.

Desto viktigere blir det derfor med mer generell informasjon som gjør norske forbrukere bedre i stand til å gjøre sine egne overordnede produktvurderinger. Forbrukerrådet har tidligere pekt på nedleggelsen av **nettstedet erdetfarlig.no som ga generell risikoinformasjon om visse produktgrupper, og mener at dette eller lignende nettsted må gjenopprettes.** I tillegg bør det foretas en **utredning av nye digitale løsninger** som kan hjelpe norske forbrukere til å gjøre bedre vurderinger av helse- og miljørisiko forbundet med valg av ulike produkter. En slik løsning kunne være for eksempel applikasjonen som har blitt opprettet med støtte fra EU LIFE-program, «ask REACH»/«scan4chem», og som nå blir etablert i flere europeiske land. Forbrukerrådet ønsker også økt støtte til frivillige merkeordninger som hjelper forbrukerne til å gjøre trygge produktvalg. Spesielt Svanemerket bør støttes i større grad enn hva som skjer i dag.

Forbrukerrådet vil avslutningsvis understreke at **informasjon til forbrukerne om risiko og skadelige stoffer er et myndighetsansvar**, og at dette ikke kan overlates i for stor grad til produsenter, importører og forhandlere av produktene.

Sirkulærøkonomien må ikke bli et hinder for økt utfasing og destruksjon av miljøgifter

Flere sider ved omleggingen til en sirkulær økonomi legger til rette for redusert bruk av helse- og miljøskadelige stoffer. Strengere krav til økodesign og utvikling av produksjonsprosesser og forretningsmodeller som forlenger levetiden til enkeltprodukter vil eksempelvis kunne begrense hvor store

handlingsplan ble lagt frem har Forbrukerrådet blant annet undersøkt skalljakker for barn, drikkeflasker og kaffekopper. I tillegg har vi deltatt i en europeisk undersøkelse av skadelige stoffer i fargetrykk på matemballasje laget av papp og papir.

mengder farlige stoffer som introduseres på markedet. Handlingsplanen bør så langt det er mulig peke på hvordan sirkulærøkonomiske initiativ kan utnyttes til å minimere bruk og spredning av skadelige stoffer.

Samtidig innebærer sirkulærøkonomiens økte krav til materialgjenvinning av kasserte produkter en fare for at skadelige stoffer som er uønsket, tilbakeføres i det tekniske kretsløpet. Forbrukerrådet ser det derfor som viktig at kommende strategien angir en fornuftig grenseoppgang mellom kjemikalieforvaltningens ønske om utfasing av skadelige stoffer og sirkulærøkonomiens ønske om økt ressursutnyttelse.

Forbrukerrådets prinsipielle holdning er at i tilfeller hvor det oppstår et motsetningsforhold mellom disse, er det riktig og viktig å la hensynet til forsvarlig utfasing eller destruksjon av skadelige stoffer veie tyngre enn ønsket om økt ressursutnyttelse. I denne sammenheng er videre arbeid i EU rundt kommunikasjonen om grensesnittet mellom regelverk for kjemikalier, produkter og avfall spesielt relevant og bør aktivt følges opp.

Norsk støtte til utvikling av kjemikalieforvaltning utenfor Europa må videreføres og helst økes

Den samlede produksjonen av kjemikalier ble ifølge Global Chemical Outlook 2019 doblet fra 2000 til 2017, og er i dag på over 2,3 milliarder tonn. En ny dobling av produksjonen er ventet innen 2030. Mesteparten av verdens kjemikalieproduksjon skjer utenfor Europa, og med langt lavere krav til produktenes helse- og miljøegenskaper enn hva som finnes i Europa. Dersom fremtidig produksjon og distribusjon av kjemikalier skjer på samme måte som i dag, uten økt utfasing av verestingstoffer, vil sannsynligvis skadevirkningene på menneskelig helse og økosystemer øke i samme omfang som produksjonsveksten.

Norge og Europa kan på dette grunnlag ikke løse de globale utfordringene knyttet til spredning av skadelige stoffer alene. Derfor er det blant annet viktig å støtte FNs arbeid med utforming av internasjonale standarder og retningslinjer for kjemikalieforvaltning. Norge har vært en betydelig bidragsyter til dette arbeidet i blant annet GEF, UNEP og det underliggende SAICM-sekretariatet, og det er viktig at denne støtten både videreføres og helst økes.

Det er også viktig at Norge opprettholder og helst øker sin innsats i sekretariatene som i dag administrerer internasjonale miljøavtaler som regulerer skadelige stoffer, og løpende fremmer forslag om inkludering av nye stoffer i disse avtalene.

Vennlig hilsen
FORBRUKERRÅDET

Gunstein Instefjord
fagdirektør

Kiti Gjerstad
seniorrådgiver

Dette dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke signatur.

